

Maria Golinowska

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

PRODUKCJA W GOSPODARSTWACH EKOLOGICZNYCH DOLNEGO ŚLĄSKA

PRODUCTION IN ORGANIC FARMS IN THE REGION OF LOWER SILESIA

Słowa kluczowe: gospodarstwa ekologiczne, kierunki produkcji, Dolny Śląsk

Key words: organic farms, commercial trends, Lower Silesia

Synopsis. Celem opracowania było określenie rodzaju produkcji gospodarstw ekologicznych w 2010 r. na Dolnym Śląsku. Materiał badawczy pochodził z Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Próba badawcza liczyła 1025 gospodarstw. Gospodarstwa ekologiczne zostały rozdzielone do pięciu subregionów funkcjonalnych. Następnie gospodarstwa te podzielono na dwie podgrupy, kryterium podziału był status gospodarstwa (ekologiczny bądź w okresie konwersji). Każdą podgrupę podzielono na trzy rodzaje produkcji (roślinna R, roślinno-zwierzęca R-Z oraz zwierzęca Z). Badania wykazały, że produkcja roślinna jest podstawowym działaniem w 76,1% gospodarstw, roślinno-zwierzęca w 23% i tylko 0,4% gospodarstw ekologicznie prowadzi tylko produkcję zwierzęcą. Uprawy pastewne na paszę oraz łąki w 90% gospodarstw są uprawiane ekologicznie. Kierunki produkcji zwierzęcej w gospodarstwach ekologicznych były bardzo zróżnicowane w zależności od subregionu. W subregionie III prowadzi się 22 rodzaje produkcji zwierzęcej, do najczęściej występujących zalicza się bydło i cielęta rzeźne, krowy mleczne, kury nieśne, koniowate, kozy i owce. Produktami oferowanymi na rynek z produkcji zwierzęcej są: mleko, jaja oraz żywiec wołowy.

Wstęp

Na Dolnym Śląsku rolnictwo ekologiczne rozwija się bardzo dynamicznie. W latach 1999-2010 liczba gospodarstw ekologicznych wzrosła z 16 do 1025, czyli 65-krotnie. Największy przyrost gospodarstw ekologicznych nastąpił w latach 2004-2005. Przystąpienie Polski do UE i dopłaty do produkcji ekologicznej spowodowały większą aktywność producentów rolnych w zakresie zmian profilu produkcji. W 2010 r. 6,2% liczby gospodarstw ekologicznych kraju stanowiły gospodarstwa z Dolnego Śląska. Charakterystyczna jest liczba gospodarstw ekologicznych w trakcie przestawiania – dla Dolnego Śląska cecha ta ulega zmniejszeniu z 72 do 53,8% w 2010 r. (tab. 2) [Golinowska 2010].

Powierzchnia upraw ekologicznych na Dolnym Śląsku w latach 1999-2009 wzrosła ponad 53-krotnie, a średnia powierzchnia gospodarstwa ekologicznego wahała się od 29,7 do 61,4 ha (tab. 1).

Celem opracowania jest określenie rodzaju produkcji gospodarstw ekologicznych na Dolnym Śląsku dla pięciu regionów funkcjonalnych.

Materiał i metodyka badań

Materiał do badań pochodził ze źródeł wtórnych [Kędzior 2005], a były to wykazy producentów rolnych w rolnictwie ekologicznym 2009 r. dla Dolnego Śląska. Wykaz ten udostępnił Główny Inspektor Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Wykaz zawierał dane producentów dotyczące miejsca zamieszkania, statusu gospodarstwa oraz rodzaju upraw, rodzaju zwierząt lub rodzaju produktu. Rodzaj upraw określony został symbolami A, B i C. Symbol A obejmuje uprawy produkcji roślinnej, a było ich 80, w B – produkcję zwierzęcą uwzględniając 24 rodzaje oraz w C – produkty pochodzenia zwierzęcego, których było 20. Materiał badawczy opracowano na podstawie analizy poziomej i porównawczej, a wyniki badań przedstawiono w formie tabelarycznej i na rysunkach.

Charakterystyka Dolnego Śląska

Powierzchnia obszarów wiejskich Dolnego Śląska obejmuje 1 211 357 ha, a powierzchnia lasów w 2008 r. wynosiła 581 171 ha, co stanowiły 29,1% powierzchni ogólnej województwa. Województwo dolnośląskie powstało w 1999 r. z połączenia województw: jeleniogórskiego, legnickiego, wałbrzyskiego i wrocławskiego. Administracyjnie Dolny Śląsk obejmuje 26 powiatów ziemskich oraz 133 gminy wiejskie i miejsko-wiejskie oraz gminy miejskie, które stanowiły 21,3% ogółu gmin. Dolny Śląsk został podzielony na 5 regionów funkcjonalnych obszarów wiejskich.

Tabela 1. Powierzchnia upraw ekologicznych Dolnego Śląska

Table 1. Area of organic cultivation in Lower Silesia

Rok/ Year	Powierzchnia gospodarstwa/ Farms [ha]			Średnia powierzchnia/ Mean area [ha]
	z certyfi- katem/ certified farms	w okresie konwersji/ farms in conversion	ogółem/ total	
1999	302,1	428,9	899,2	56,2
2000	470,3	1186,3	1656,6	50,2
2001	579,3	2727,9	3317,16	61,4
2002	2259,4	1912,9	4172,3	50,9
2003	2955,7	1616,3	4572,0	55,8
2004	4129,0	4660,1	8789,1	40,1
2005	3961,0	12524,4	16482,0	35,8
2006	8782,3	10516,0	19305,3	36,1
2007	11984,6	10719,1	21987,6	32,7
2008	16035,3	12431,2	28466,5	32,3
2009	15462,9	10963,7	26426,6	29,7

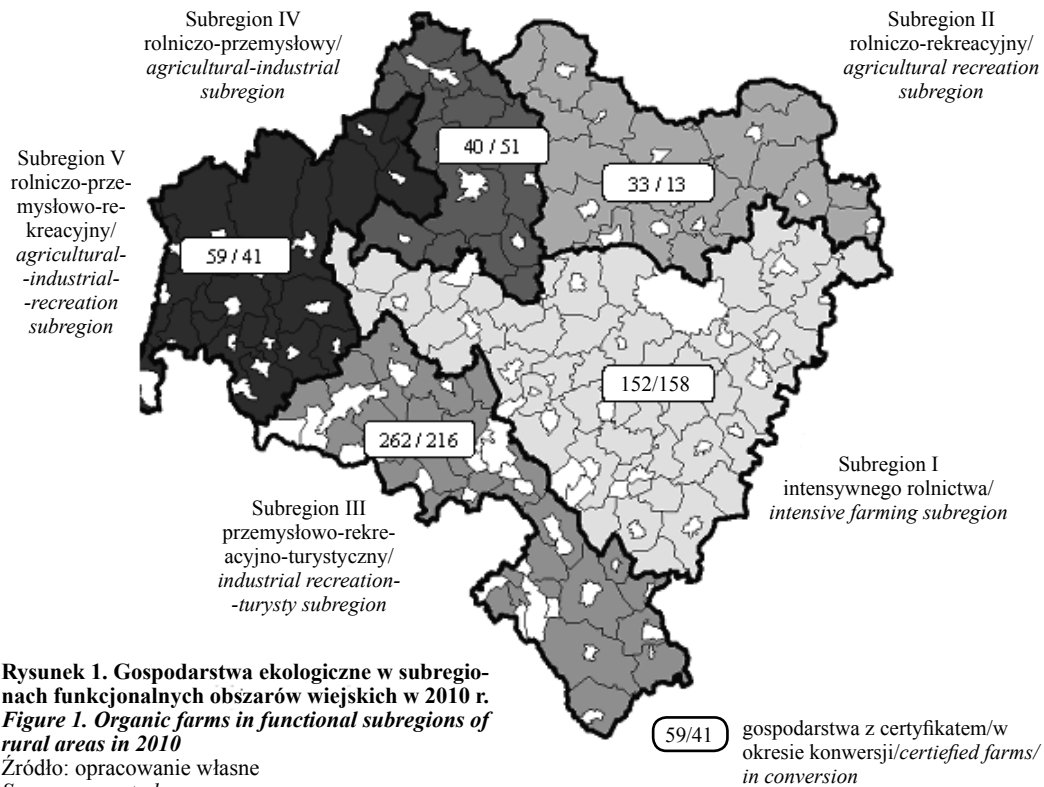
Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 2. Liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce w 2010 r. oraz % gospodarstw z certyfikatem

Table 2. Number of organic farms in Poland in 2010 and percentage of certified farms

Województwo/ Province	Gospodarstwa ekologiczne/ Ecological farms	
	ogółem/ total	z certyfi- katem/ in conversion [%]
Dolnośląskie	1025	53,8
Kujawsko-pomorskie	729	69,5
Lubelskie	1710	67,7
Lubuskie	578	52,9
Łódzkie	364	55,8
Małopolskie	2198	65,1
Mazowieckie	1673	56,6
Opolskie	61	68,9
Podkarpackie	1889	68,3
Podlaskie	1530	48,5
Pomorskie	453	54,1
Śląskie	213	67,1
Świętokrzyskie	1163	49,5
Warmińsko-mazurskie	1459	71,5
Wielkopolskie	565	59,7
Zachodniopomorskie	1632	55,2
Polska/Poland	16796	60,4

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Rysunek 1. Gospodarstwa ekologiczne w subregionach funkcjonalnych obszarów wiejskich w 2010 r.

Figure 1. Organic farms in functional subregions of rural areas in 2010

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 3. Gospodarstwa ekologiczne na Dolnym Śląsku wg powiatów na początku 2010 r.*Table 3. Organic farms in Lower Silesia according to districts at the beginning of 2010*

Powiat/District	Gospodarstwa ekologiczne/ Ecological farms	
	z certyfikatem/certified	w okresie konwersji/in conversion
Bolesławiecki	13	3
Dzierżoniowski	4	5
Głogowski	3	20
Górowski	6	1
Jaworski	16	12
Jeleniogórski	64	46
Kamiennogórski	32	38
Kłodzki	131	104
Legnicki	18	14
Lubański	17	7
Lubiński	7	5
Lwówecki	34	20
Milicki	14	4
Oleśnicki	17	14
Oławski	9	3
Polkowicki	12	12
Strzebiński	0	1
Trzebnicki	3	5
Wałbrzyski	35	28
Wołowski	5	3
Wrocławski	70	96
Zgorzelecki	5	7
Złotoryjski	2	2
Ząbkowicki	13	15
Średzki	6	4
Świdnicki	10	10
Dolny Śląsk Lower Silesia	546	479

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Na Dolnym Śląsku działalność rolniczą prowadziło w 2008 r. 109,8 tys. gospodarstw i stanowiło to 4,6% gospodarstw kraju. Grunty Dolnego Śląska w 58,3% są w dyspozycji sektory publicznego, a pozostałe są własnością sektora prywatnego. Gruntami sektora publicznego dysponują: państwowe gospodarstwa leśne (PGL) – 51,4%, Agencja Nieruchomości Rolnej – 32,9%, gospodarka komunalna – 6,3% oraz w 9,4% pozostali właściciele. Grunty sektora prywatnego zdominowane są przez gospodarstwa rolne – 34% powierzchni obszarów wiejskich i ok. 82% powierzchni sektora prywatnego.

Bogate walory klimatyczno-przyrodniczo-krajobrazowe, urozmaicone warunki glebowe powodują zaliczenie Dolnego Śląska do najciekawszych pod względem zasobów środowiska regionów Polski. Około 22% powierzchni województwa objęte jest ochroną prawną i są to cenne przyrodniczo obszary, na których nie można rozwijać intensywnego rolnictwa, dlatego rozwój rolnictwa ekologicznego na tych terenach staje się korzystną alternatywą rozwoju przyjaznego dla środowiska. Rolnictwo ekologiczne to takie, które oparte jest na naturalnych metodach produkcji, w których nie stosuje się nawozów mineralnych, chemii pestycydowej, dodatków syntetycznych do pasz oraz organizmów genetycznie modyfikowanych (GMO).

Dolnym Śląsk w strategii rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w 2001 r. został podzielony na 5 subregionów funkcjonalnych. Na rysunku 1 i w tabeli 3 przedstawiono rozmieszczenie gospodarstw ekologicznych według subregionów i powiatów z podziałem na gospodarstwa ekologiczne i w okresie konwersji.

Dolny Śląsk ma korzystne warunki produkcji dla rolnictwa. Wskaźnik rolniczej przestrzeni produkcyjnej [Witek 1993] dla województwa wynosi 74,5 pkt i jest on wyższy od średniej dla Polski o 7,9 pkt (tab. 4). Gorsze warunki dla rolnictwa występują na południu województwa, gdzie tereny górskie ob-

Tabela 4. Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej Dolnego Śląska*Table 4. Evaluation of agricultural acreage in Lower Silesia*

Wyszczególnienie/ Specification	Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej/Evaluation of agricultural acreage
Bolesławiecki	69,4
Dzierżoniowski	85,3
Głogowski	78,1
Górowski	68,1
Jaworski	78,8
Jeleniogórski	53,9
Kamiennogórski	62,8
Kłodzki	58,3
Legnicki	71,8
Lubański	71,4
Lubiński	74,8
Lwówecki	66,5
Milicki	67,3
Oleśnicki	69,4
Oławski	81,9
Polkowicki	63,9
Strzebiński	97,6
Trzebnicki	71,4
Wałbrzyski	51,2
Wołowski	70,3
Wrocławski	94,2
Zgorzelecki	74,3
Złotoryjski	82,5
Ząbkowicki	77,4
Średzki	85,3
Świdnicki	78,7
Dolny Śląsk/Lower Silesia	74,5
Subregion I	85,1
Subregion II	67,3
Subregion III	58,9
Subregion IV	66,6
Subregion V	70,4
Polska/Poland	66,6

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

niżają wskaźnik waloryzacji przez niższą temperaturę i silne nachylenie zboczy. W środkowej części województwa występują najlepsze warunki przyrodnicze. O powodzeniu produkcji rolniczej decyduje nie tylko jakość gleb, ale także takie czynniki, jak: rzeźba terenu, stosunki wodne i klimat.

Struktura produkcji roślinnej i zwierzęcej gospodarstw ekologicznych

Struktura produkcji określa procentowy udział wysoko nakładowych grup roślin i zwierząt w organizacji gospodarstwa [Kopeć 1993]. Aby określić kierunek produkcji według Kopcia konieczna jest informacja o strukturze użytków rolnych, jak i obsadzie inwentarza żywego w SD/1000 ha UR (sztuki duże na 100 ha użytków rolnych). W materiałach źródłowych zawarte są tylko informacje dotyczące rodzaju uprawy, zwierząt i rodzaju produktu bez określania wielkości. Kierunki produkcji roślinnej i zwierzęcej określono na podstawie zadeklarowania rodzaju uprawy i rodzaju zwierząt. W tabeli 5 przedstawiono kierunki produkcji gospodarstw ekologicznych Dolnego Śląska w subregionach z podziałem na dział produkcji roślinnej, roślinno-zwierzęcej i zwierzęcej dla dwóch typów gospodarstwa. Analizując tabelę 5 można zauważyć, że 76,1% gospodarstw ekologicznie produkuje tylko produkty roślinne, 23,5% gospodarstw ekologicznie wytwarza produkty roślinne i zwierzęce i tylko 0,4% prowadzi produkcję zwierzęcą. Spośród gospodarstw ekologicznych, które mają

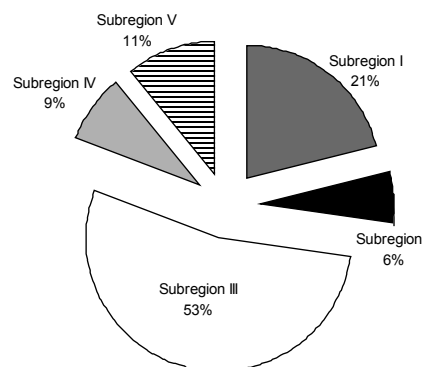
Tabela 5. Kierunki produkcji w gospodarstwa ekologicznych Dolnego Śląska
Table 5. Percentage of organic farms growing cereals

Subregion/ Subregion		Gospodarstwa ekologiczne/Organic farms											
		z certyfikatem/certified				w okresie konwersji/ in conversion				razem/total			
		typ i rodzaj produkcji/type and kind of production											
		R	R-Z	Z	razem/ total	R	R-Z	Z	razem/ total	R	R-Z	Z	razem/ total
I	liczba/number				152				158				310
	%	82,2	17,8	-	100,0	92,4	6,3	1,3	100,0	87,4	11,9	0,7	100,0
II	liczba/number				33				13				46
	%	75,8	24,2	-	100,0	92,3	7,7	-	100,0	80,4	19,6	-	100,0
III	liczba/number				262				216				478
	%	59,9	40,1	-	100,0	72,2	26,9	0,9	100,0	65,5	34,1	0,4	100,0
IV	liczba/number				40				51				91
	%	82,5	17,5	-	100,0	90,2	9,8	-	100,0	86,8	13,2	-	100,0
V	liczba/number				59				41				100
	%	69,5	30,5	-	100,0	95,1	4,9	-	100,0	80,0	20,0	-	100,0
Razem/ Total	liczba/number				546				479				1025
	%	69,8	30,2	-	100	83,3	15,9	0,8	100,0	76,1	23,5	0,4	100,0

typ gospodarstwa/farm type: R – roślinne/plants, R-Z – roślinno-zwierzęce/plants and animals, Z – zwierzęce/animals
Źródło: opracowanie własne

Source: own study

certyfikat ekologiczny, gospodarstw, które prowadzą produkcję roślinno-zwierzęcą jest o 50% więcej niż gospodarstw w okresie konwersji. Gospodarstwa w okresie konwersji charakteryzują się tym, że udział kierunku roślinnego wahał się w subregionach od 72,2 do 95,1%. Subregion III, w którym jest najwięcej gospodarstw (46,6%), charakteryzuje się tym, iż najwięcej jest gospodarstw roślinno-zwierzęcych (34,1%), a kierunek produkcji roślinnej w gospodarstwach o statusie ekologicznym występuje w 59,9% i jest to najniższy wskaźnik pośród analizowanych subregionów. W gospodarstwach w okresie przestawiania 72,2%, to gospodarstwa ekologicznie uprawiające produkcję roślinną. Subregion I, który charakteryzuje się tym, że posiada najlepsze warunki produkcji, na produkcję roślinną nastawionych jest średnio 87,4% gospodarstw. Gospodarstw w okresie konwersji, które łączą produkcję roślinną ze zwierzęcą jest tylko 6,3%.

Rysunek 2. Udział pakietu A58 w subregionach
Figure 2. Share of A58 parity in subregions

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Na 1025 gospodarstw ekologicznych 650 gospodarstw ekologicznie uprawia łąki (pakiet A 58). Udział tego pakietu w subregionach przedstawiono na rysunku 2. Najwięcej ekologicznie łąk uprawianych jest w subregionie III i I, a najmniej w II. Rolnicy ekologiczni deklarowali, że uprawiają ekologicznie: zboża, ziemniaki, warzywa, sady (orzech włoski wystąpił tylko w ok. 7% gospodarstw). Ziemniaki uprawiali rolnicy z II, III i V subregionu. Ze zbóż uprawiano pszenicę zwyczajną, orkisz, pszenżyto, żyto, jęczmień, owies, kukurydzę na ziarno oraz grykę. W tabeli 6 przedstawiono udział gospodarstw ekologicznych uprawiających zboża. Analizując dane stwierdzono, że pszenica zwyczajna, żyto i owies są głównymi zbożowymi uprawianymi metodą ekologiczną. Wśród zbóż uprawianych ekologicznie jest również orkisz i gryka. Natomiast niewiele jest ekologicznych gospodarstw z uprawami warzyw (najwięcej w subregionie II i IV) i sadowniczych.

W produkcji zwierzęcej wyodrębniono 24 pakiety. W każdym subregionie prowadzi się chów kur niosek, hodowlę kóz i owiec oraz zwierzęta koniowate. W subregionie I produkcję zwierzęcą prowadziło tylko w zakresie 10 pakietów. Natomiast w subregionie III prowadzono produkcję ekologiczną korzystając ze wszystkich pakietów. Oferta zwierzęcych produktów ekologicznych obejmuje następujące produkty: mleko, mięso wołowe, mleko kozie, jaja.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania wykazały, że w 90% gospodarstw ekologicznych Dolnego Śląska uprawia się przede wszystkim rośliny pastewne takie, jak: wieloletnie dwuliścienne na paszę, trawy na GO, pastwiska i łąki. Pakiet A 58 (łąki i pastwiska) był prowadzony w 42% gospodarstw ekologicznych. Tylko produkcja roślinna była głównym działem produkcji dla 76,1%, a w subregionach udział ten wynosił od 65,5 do 87,4%. Liczba gospodarstw nastawionych na dwa działy roślinny i zwierzęcy w subregionach była zróżnicowana, a udział tych gospodarstw wynosił średnio: 23,5% (od 11,9 do 34,1%). Najwięcej ekologicznych gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierzęcej było w subregionie III (przemysłowo-rekreacyjno-turystycznym), a najmniej w I (intensywnego rolnictwa). Głównymi produktami ekologicznymi Dolnego Śląska są zboża (pszenica zwyczajna, orkisz, owies i gryka), jajka kur zielononóżek, żywiec wołowy, mleko krowie, warzywa dyniowate, fasola, aronia oraz truskawki.

Literatura

- Golinowska M.** 2010: Ekologizacja rolnictwa dolnośląskiego. [W:] Rozwój zrównoważony rolnictwa i obszarów wiejskich na Dolnym Śląsku. IRWiR PAN, 99-121.
- Kędzior Z.** 2005: Badania rynku, metody zastosowania. PWE, Warszawa, 299.
- Kopeć B.** 1983: Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych (wybrane zagadnienia). Skrypt AR we Wrocławiu, 269, 283.
- Witek T., Górski T., Kern T., Żukowski B., Budzyńska K., Filipiak K., Fiuk M., Strzelec J.** 1993: Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej według gmin. Puławy, IUNiG.

Summary

The aim of the study was to determine the types of organic farms production in Lower Silesia in 2011. Research material originated from Agricultural and Food Quality Inspection. There were tested 1025 farms. Ecological farms were divided into five functional subregions. Further division involved two subgroups, according to farm status (organic or in the course of conversion). Within the range of each subgroup, the type of production was classified to three categories (plant – R, plant and animal – R-Z and animal – Z). Investigation proved that plant production constitutes basic activity in 76,1% of farms., plant animal involves 23% of farms and only 0,4% of ecological farms manage animal production. Growing of fodder crops and meadows followed an ecological way in 90% of farms. Animal production in ecological farms was highly diversified according to subregions. In subregion III there have been managed 22 commercial trends of animal production, including slaughter cattle and calves, milk cows, laying hens, equidae, goats and sheep as the most common ones. Commercial products resulting from animal production are: milk, eggs and cattle for slaughter.

Adres do korespondencji:

dr hab. Maria Golinowska, prof. nadzw.
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Instytut Nauk Ekonomicznych i Społecznych
pl. Grunwaldzki 24A
50-363 Wrocław
tel. (71) 320 17 81
e-mail: maria.golinowska@up.wroc.pl